

REALIZAREA UNEI LECTII DESPRE DOMNIA LUI ȘTEFAN CEL MARE LA CLASA A XII-A PRIN METODA DE GÂNDIRE CRITICĂ RAFT

PROF. DR. ADRIAN DRĂGUȘANU*

Realizarea unei lecții cu ajutorul metodelor de gândire critică necesită, pe lângă familiarizarea teoretică cu acest tip de demers didactic, și multă imaginație din parte a profesorului. Ca proces de învățare eficientă prin activitate individuală și/sau de grup, axat pe formularea unor păreri originale, alegerea rațională a unei soluții dintre mai multe posibile, rezolvarea de probleme, dezbateră responsabilă a ideilor și soluțiilor, gândirea critică are o profundă dimensiune socială. În același timp este prezentă și dimensiunea pragmatică prin mobilizarea energiilor creatoare ale elevilor în spre rezolvarea unor probleme autentice. A gândi critic înseamnă a deține cunoștințe și a avea convingeri, a-ți forma opinii, a le argumenta și a accepta evaluarea lor, a manifesta respect față de opiniile celorlalți și a colabora constructiv la rezolvarea problemelor, a gândi rațional, eficient, creator, pragmatic și realist.¹

Dintre metodele de gândire critică, învățarea prin scriere orientată spre un anumit scop și-a dovedit eficiența în procesul instructiv specific disciplinei istorie, în primul rând prin faptul că propune o stimulare a gândirii prin exersarea ei, deci o asimilare activă și eficientă a unor cunoștințe. Metoda *RAFT* este una dintre metodele de scriere/redactare a unui text folosite în activitatea de predare-învățare, denumirea ei reprezentând abrevierea celor patru cuvinte-cheie specifice: ROL - AUDITORIU - FORMĂ - TEMĂ.

Aplicarea metodei *RAFT* presupune parcurgerea a trei etape:

Etapa 1, de organizare a grupelor de lucru și de redactare a mesajelor, conține următorii pași:

- prezentarea de către profesor a temei/subiectului, împreună cu distribuirea unor texte edificatoare;
- stabilirea listei de personaje implicate în temă, în corelație cu numărul de grupe de elevi proiectat de profesor;

---

* Colegiul Național "I.L. Caragiale", București.

1. Pentru prezentarea metodelor de gândire critică vezi, Ion Al. DUMITRU, *Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă*, Editura de Vest, Timișoara, 2000.

- alcătuirea grupelor de elevi, fiecare asumându-și un rol spre a interpreta unul dintre personajele temei;
- selectarea auditoriului, adică a grupului/personajului căruia i se adresează mesajul scris; rezultă astfel un număr de perechi expeditor-destinatar;
- redactarea mesajului într-o formă aleasă de expeditori (tipul general valabil de mesaj este scrisoarea, iar formele specifice sunt subcategoriile ale stilului epistolar : scrisoarea personală, deschisă, secretă, oficială, etc.);
- fixarea unui subiect al mesajului în conformitate cu specificul fiecăruia dintre binomurile expeditor-destinatar;
- citirea mesajelor de către expeditori.

În etapa 2 grupurile redactează răspunsurile la mesajele primite, textele urmând fi citite și analizate.

Etapa 3, de reflecție, este rezervată dezbaterii între grupe a calității formale și științifice a mesajelor primite/trimise. Acum profesorul, în calitate de moderator, caută să îndrume discuțiile spre conturarea unui set de concluzii privind tema lecției, prin analiza critică a conținutului mesajelor scrise de elevi.

Aplicarea metodei de gândire critică *RAFT* în activitatea de predare-învățare la disciplina istoria românilor, la clasa a XII-a, creează un cadru metodic-didactic favorabil asimilării și consolidării de către elevi a unora dintre competențele specifice afirmate de Programa școlară aprobată de Ministerul Educației și Cercetării în 1999, modificată și completată în 2000 și 2001, precum: descrierea și analiza informațiilor dintr-un document istoric în contexte variate și redactarea unei lucrări scrise folosind termeni și noțiuni istorice cunoscute.² Metoda *RAFT* impune utilizarea unui set complex de cunoștințe deja dobândite, care țin de : contextul politico-social al epocii, evenimentele și personalitățile istorice, instituțiile societății, relațiile diplomatice și conflictele militare. Având în vedere această condiție obligatorie, considerăm că utilizarea metodei *RAFT* este recomandată mai ales în cadrul lecțiilor de evaluare ce marchează încheierea parcurgerii unei unități de învățare.

Una dintre aceste lecții de evaluare ar putea fi inclusă în unitatea de învățare "Civilizația românească în context european în secolele XV-XVII". Propunerea noastră este de a construi astfel un studiu de caz cu tema: „Ștefan cel Mare, actor important pe scena diplomatică, politică și militară a Europei de sud-est în secolul al XV-lea”. Pentru succesul lecției, cunoștințele dobândite de elevi în urma parcurgerii unității de învățare sunt necesare, dar nu și suficiente. În vederea aprofundării strategiilor diplomatice și politice complexe utilizate de domnul Moldovei în relațiile sale cu vecinii, trebuie recomandată elevilor o

---

2. *Programe școlare 5 Aria curriculară om și societate Seria liceu*, Ministerul Educației și Cercetării, Consiliul Național pentru Curriculum, București, 2001, p. 20.

bibliografie obligatorie minimală, care să includă, de exemplu, lucrarea lui Șerban Papacostea, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei (1456-1504)*, apărută la Editura Enciclopedică în 1990 și reeditată la Editura Corint în 2004 (cu accent pe capitolul "Începuturile politicii de independență", pp. 30-40) și studiul lui Bogdan Murgescu, „Dimensiunea europeană a domniei lui Ștefan cel Mare”, publicat în revista *Studii și Articole de Istorie*, nr. LXIX, Editura Publistar, București, 2004, pp. 5-20.

Tipul de mesaj scris utilizat în metoda RAFT fiind scrisoarea, această etapă preliminară, de pregătire științifico-metodică a lecției, impune și familiarizarea elevilor cu specificul documentelor istorice medievale de tip epistolar. Recomandarea noastră este de a folosi un set diversificat și pertinent de scrisori de epocă. De exemplu, bibliografia obligatorie minimală a elevilor ar putea cuprinde trei dintre documentele epistolare ale lui Ștefan cel Mare (scrisoarea circulară către țările vecine din 25 ianuarie 1475, solia lui Ioan Țamblac către dogele Veneției din 8 mai 1478 și scrisoarea către brăileni din 1481)³. De asemenea, ar putea fi folosite aici tratatul de pace (*sulhname*) dintre sultanul Mehmed II și Ștefan cel Mare (1480)⁴, scrisoarea de răspuns a brăilenilor către Ștefan cel Mare (1481)⁵, trei scrisori din 1529 ale lui Petru Rareș (două către conducătorii Bistriței și una către cei ai Brașovului)⁶, cât și epistola împăratului Carol Quintul către Petru Rareș (1537).⁷

După momentul organizatoric de separare clasei în grupe de lucru (maxim 6 grupe, fiecare cu câte 5 elevi), profesorul prezintă tema lecției printr-o scurtă expunere asupra politicii externe a lui Ștefan cel Mare și a raporturilor de forțe din sud-estul Europei în a doua jumătate a secolului al XV-lea. În plus, el explică acum etapele și exigențele demersului didactic specific metodei RAFT. Această etapă introductivă nu va dura mai mult de 10 minute.

Pasul următor este stabilirea împreună cu elevii a listei de personaje. Din multitudinea de propuneri făcute de elevi, profesorul selectează personajele cheie pentru tema lecției și dintre acestea repartizează 6 grupelor, prin tragere

3. Lucrarea de bază a scrisorilor lui Ștefan cel Mare este Ion BOGDAN, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, pp. 319-321; 342-351. Documentele au fost reeditate în Bogdan MURGESCU (coord.), *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001, pp. 130-140.

4. Mustafa A. MEHMED, *Documente turcești privind istoria României, vol. I. (1455-1774)*, Editura Academiei, București, 1976, p. 6.

5. Nicolae IORGA, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, Editura Eurosong & Book, București, 1999, p. 21.

6. *Ibidem*, pp. 150-154.

7. Ediția de bază a scrisorilor lui Carol Quintul este Alexandru CIORANESCU, „Petru Rareș și politica orientală a lui Carol Quintul”, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, anul III, tomul XVII, 1935/1936, pp. 251-252. Documentul a fost reeditat în Bogdan MURGESCU (coord.), *op. cit.*

la sorți. O astfel de listă de personaje ar putea cuprinde pe: Ștefan cel Mare, domnul Moldovei; Vlad Țepeș, voievodul Țării Românești; Matei Corvin, regele Ungariei; Mehmed II, sultanul otoman; papa Sixt al IV-lea; agentul lui Ștefan cel Mare la Constantinopole, Cazimir IV, regele Poloniei, dogele Veneției, etc. Desemnarea auditorului, personajului căruia îi scrie fiecare grupă de elevi, trebuie să se facă tot prin tragere la sorți. De exemplu, pot rezulta următoarele perechi de expeditori-destinatari: Ștefan cel Mare - Mehmed II; Vlad Țepeș - Ștefan cel Mare; Matei Corvin - agentul lui Ștefan cel Mare la Constantinopole; papa Sixt al IV-lea - Vlad Țepeș; Mehmed II - papa Sixt al IV-lea; agentul lui Ștefan cel Mare la Constantinopole - Matei Corvin (vezi Anexa 1).

Grupele de elevi au libertatea totală de a alege tipul de scrisoare, precum și tema/subiectul ei. Etapa redactării mesajelor trebuie limitată la 7-10 minute. Fiecare dintre grupuri citește mesajele redactate și apoi le înmânează destinatarilor. Elaborarea răspunsurilor trebuie să se facă tot în 7-10 minute, ele fiind de asemenea citite de către expeditori. Lectura mesajelor și a răspunsurilor este o formă de evaluare, deoarece ea permite profesorului și celorlalți elevi să observe felul în care grupurile și-au îndeplinit sarcinile de lucru. În această etapă rolul profesorului este de a consilia grupele, de a răspunde întrebărilor elevilor și de a supraveghea munca în echipe.

Prin citirea scrisorilor elaborate de grupe este creată premisa desfășurării ultimei etape a metodei *RAFT*, cea de reflecție. Acum mesajele elevilor sunt dezbătute critic prin participarea întregii clase, sub aspectul calității științifice, al coerenței ideilor și al adaptării la caracteristicile stilului epistolar din secolul al XV-lea. Grație rolului său de moderator al dezbaterii, profesorul va urmări aici evoluția discuțiilor dintre elevi de la aspectele legate de mesajele redactate, la cele strict istorice, necesare afirmării unor concluzii asupra politicii externe a lui Ștefan cel Mare și a rolului său în raportul de forțe din această parte a Europei.

Analiza critică a valorii didactice a lecției realizată prin metoda *RAFT* asupra politicii externe a lui Ștefan cel Mare, voievodul Moldovei, impune raportarea atât la competențele specifice reglementate de Programa școlară pentru predarea-învățarea istoriei românilor la clasa a XII-a, cât și la obiectivele operaționale, stabilite de fiecare dintre profesori în activitatea de proiectare didactică.

În opinia noastră, competențele specifice legate de analiza documentelor istorice și de redactarea unui text istoric sunt pe deplin valorizate și consolidate prin aplicarea metodei *RAFT*. Elevii studiază documente istorice (setul de scrisori din secolele XV-XVI), evaluează corect fiecare personaj în contextul istoric specific, utilizează cunoștințele dobândite în fixarea subiectului mesajelor și redactează texte de scrisori în conformitate cu exigențele impuse de rol, personajul destinat și evenimentele istorice evocate.

Această lecție îndeplinește și un set de obiective operaționale:

1) elevii utilizează cunoștințe dobândite asupra domniei lui Ștefan cel Mare, situației Țărilor române și a contextului specific sud-estului Europei în a doua jumătate a secolului al XV-lea;

2) elevii utilizează corect termeni istorici specifici Evului Mediu românesc (*domn, tribut, suzeranitate, monarhie creștină, cruciadă antiotomană*);

3) elevii clarifică rolul istoric al lui Ștefan cel Mare de catalizator al politicii europene de rezistență antiotomană în a doua jumătate a secolului al XV-lea.

În plus, lecția pune în lumină atuurile principale ale metodei de gândire critică RAFT:

- deprinderea abilităților și a rigorilor specifice muncii în grup;
- mobilizarea elevilor pentru o activitate creatoare, cu scopul de a îndeplini o sarcină de lucru;
- susținerea argumentată a convingerilor proprii și respect față de opiniile celorlalți;
- crearea unei stări de empatie între grupul de elevi și personajul istoric evocat; elevii intrând în rol au înțeles mai profund domnia luminoasă a lui Ștefan cel Mare și semnificați sa europeană.

ANEXA 1

Exemple de mesaje trimise și primite de fiecare grupă de elevi cu ocazia desfășurării lecției cu tema „Ștefan cel Mare, actor important pe scena diplomatică, politică și militară a Europei de sud-est în secolul al XV-lea” prin metoda de gândire critică RAFT la clasa a XII-a, la Colegiul Național „I.L. Caragiale”, București, în anul școlar 2003/2004.

Ștefan cel Mare - a scris lui Mehmed II
- a primit mesaj de la Vlad Țepeș
- a răspuns scrisorii lui Vlad Țepeș

Vlad Țepeș – a scris lui Ștefan cel Mare
- a primit mesaj de la agentul lui Ștefan cel Mare la Constantinopole
- a răspuns scrisorii agentului lui Ștefan cel Mare la Constantinopol

Matei Corvin - a scris agentului lui Ștefan cel Mare la Constantinopol
- a primit mesaj de la papa Sixt al IV-lea
- a răspuns scrisorii papei Sixt al IV-lea

papa Sixt al IV-lea - a scris lui Matei Corvin
- a primit mesaj de la Mehmed II

- a răspuns scrisorii lui Mehmed II

Mehmed II - a scris papei Sixt al IV-lea

- a primit mesaj de la Ștefan cel Mare
- a răspuns scrisorii lui Ștefan cel Mare

agentul lui Ștefan cel Mare la Constantinopole - a scris lui Vlad Țepeș

- a primit mesaj de la Matei Corvin
- a răspuns scrisorii lui Matei Corvin

ANEXA 2

Exemple de scrisori redactate de grupele de elevi cu ocazia desfășurării lecției cu tema „Ștefan cel Mare, actor important pe scena diplomatică, politică și militară a Europei de sud-est în secolul al XV-lea” prin metoda de gândire critică RAFT la clasa a XII-a, la Colegiul Național „I.L. Caragiale”, București, în anul școlar 2003/2004.

Textul 1 Mesaj de la Mehmed al II-lea către papa Sixt al IV-lea

"Prea luminate Pontif al Apusului,

Prin voia lui Allah, eu Mehmed al II-lea, mare sultan, am luat în stăpânire miezul de lumină al Răsăritului, Constantinopole, oraș al basileilor. Voi reface vechiul imperiu luând în stăpânire pe toți vlahii și toată creștinătatea răsăriteană. De aceea, prealuminate, nu încerca să ridici Apusul împotriva furiei urmașului Profetului. Grecia, gurile Dunării și marea, Moldova și Valahia, precum și Țara Sârbească și Țara Ungurească îmi sunt sortite prin voința lui Allah. Lumina și dreptatea lui Allah sunt neabătute.

Mehmed al II-lea, preamărit sultan, stăpân al popoarelor."

Textul 2 Răspunsul papei Sixt al IV-lea către Mehmed al II-lea

"A tot sultanul Semilunei, Mehmed al II-lea, cel cu bună voie stăpân al păgânilor,

Cartea pe care prin solia înaltului vostru supus am primit-o ne-a adus mare mâhnire, căci pre noi Țara Moldovei nu ne aduce foloase, dar a vrea stăpânirea întregii luminății apusene e vrere necugetată. A dori înfruntarea crucii apusului nu poate scăpa fără prea dreaptă pedepsire. Prea îndrăzneța dorință de a călca porunca domnului prealuminate și de a înstăpâni robia păgânilor peste frunțile Europei cu arme va fi primită.

Sixt al IV-lea, robul lui Dumnezeu, părinte al Sfintei Biserici Romane."

Textul 3 Mesaj de la Vlad Țepeș către Ștefan cel Mare

"Către Ștefan din stirpea Mușatinilor, domn al Țării Moldovei,

Ție cinstit bărbat, frate mult prea iubit,

Îți dau de știre prin răvașul acesta că amenințarea necredinciosului Laiotă Basarab, fiul lui Dan, se întoarce din nou împotriva mea. Drept care îți cer ajutor pentru a fi păstrate în chip credincios și cu tărie întru voia lui Hristos dreptatea și izbăvirea norodului românesc.

Vlad Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești."

Textul 4 Răspunsul lui Mehmed al II-lea către Ștefan cel Mare

"Întunecate domn al Țării Moldovei, Ștefan,

Trădarea ta nu va scăpa nepedepsită de furia oștilor Profetului. Ai cutezat să scoți din domnie pe voievodul pus de noi, să te alături craiului ungarilor în blestemata sa luptă împotriva luminii lui Allah, pentru a-l repune în scaunul Valahiei pe Vlad, ucigătorul cel fără de milă al slujitorilor Coranului.

Fie ca furtuna lui Allah să se îndrepte asupra capului tău și țara ta să fie veșnic îngenunchiată și pustiită.

Mehmed al II-lea, preamărit sultan, stăpân al popoarelor."

Textul 5 Răspunsul lui Matei Corvin către papa Sixt al IV-lea

"Prealuminat părinte al Sfintei Biserici Romane, vicar al lui Hristos,

Eu, Matiaș Corvin, posesor al coroanei regatului apostolic al Ungariei, voi sprijini voia divină și dacă aceasta este ca Ștefan, voievodul Moldovei, să fie îndepărtat din țară, de vreme ce și-a arătat supunerea și slăbiciunea față de coroana leșească, voi primi cu bună rânduire pe Petru Aron pentru a-l sprijini și îndruma spre tronul Moldovei.

Matiaș Corvin, rege slăvit al Ungariei."